

ตรวจนับเอกสารประวัติศาสตร์สุโขทัย

พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๒๑

มนวิภา เจียจันทร์พงษ์*

ประวัติศาสตร์ของสุโขทัยเป็นประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า และ
ได้มีการศึกษาค้นคว้ากันอย่างจริงจังมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปีแล้ว เหตุผลสำคัญที่นักวิชาการ
สนใจในประวัติศาสตร์สุโขทัย ประการแรก สุโขทัยเป็นแคว้นแคว้นที่มีหลักฐานที่ได้บันทึก
ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด อันเป็นการยืนยันว่าสุโขทัยเป็นแคว้นที่คนไทย
มีอำนาจในการปกครองอยู่อย่างชัดเจน เหตุผลประการที่สอง เรื่องราวของสุโขทัยได้มี
ปรากฏอยู่ในหลักฐานเอกสารที่ได้บันทึกขึ้นไว้ในยุคสมัยที่มีเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เกิด
ขึ้น จึงมีลักษณะที่เป็นเอกสารร่วมสมัย กล่าวคือได้มีการบันทึกขึ้นไว้ในสมัยสุโขทัย
ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕ กับพุทธศตวรรษที่ ๒๑ นั่นเอง ลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้หลักฐาน
เอกสารของสุโขทัยมีลักษณะเด่นกว่าหลักฐานเอกสารของแคว้นของคนไทยอื่น ๆ ในยุค
สมัยเดียวกัน

เอกสารสำหรับการศึกษาค้นคว้าประ
วัติศาสตร์สุโขทัยได้แก่ จารึก ทำนนาน คำ
ให้การ และพงศาวดาร ซึ่งจัดว่าเป็นเอกสาร
ดั้งเดิม (Original sources) ที่ได้บันทึกขึ้น
ไว้ในยุคสมัยเดียวกันกับเหตุการณ์ทางประวัติ
ศาสตร์ หรือได้บันทึกไว้ในระยะเวลาใกล้เคียง
ด้วยทัศนคติของคนในยุคสมัยที่มีแนว
คิดไม่ไกลไปจากยุคสมัยที่เกิดเหตุการณ์มาก

นัก เอกสารเหล่านี้ นอกจากจะเป็นหลักฐาน
ที่ฝ่ายสุโขทัยเป็นผู้บันทึกขึ้นเองแล้ว ยังได้
พบเรื่องราวของสุโขทัยมีกล่าวอยู่ในเอกสาร
ของแคว้นแคว้นของคนไทยอื่น ๆ อีก เช่น
จากเอกสารของฝ่ายล้านนา และอยุธยาตลอด
จนเอกสารของจีนก็ปรากฏเรื่องราวของเชื้อ
สายของผู้นำของฝ่ายสุโขทัยด้วย

ในบรรดาเอกสารดั้งเดิมที่ให้ข้อมูล

* อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เกี่ยวกับสุโขทัย จารึกนับว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด โดยเฉพาะการบอกศักราชของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เอกสารดั้งเดิมอื่น ๆ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสุโขทัย ได้แก่ตำนานและพงศาวดาร ซึ่งมีฉบับปรากฏอยู่มากเช่นกัน เอกสารประเภทนี้ต่างจากเอกสารประเภทจารึกในเรื่องของวิธีการบันทึกและระยะเวลาที่ได้มีการบันทึกขึ้นไว้ เนื่องจากได้บันทึกภายหลังจากเหตุการณ์นานมาก ทั้งนี้เอกสารประเภทตำนานที่มีหลักฐานว่า ได้มีการบันทึกขึ้นไว้ที่เก่าที่สุดบันทึกไว้ ไม่ก่อนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ โดยก่อนหน้านั้นคงเป็นเรื่องราวความรู้ที่สืบทอดกันต่อ ๆ มาด้วยการเล่าต่อปากหลายต่อหลายชั่วอายุ และด้วยเหตุนี้เองเรื่องราวในตำนานจึงมีทั้งข้อเท็จจริงและปรัมปราคติ แม้ว่าตำนานพงศาวดารจะมีข้อจำกัดในการใช้ อันเนื่องมาจากระยะเวลาและวิธีการบันทึก แต่เมื่อยังไม่ปรากฏบันทึกลายลักษณ์อักษรที่มีคุณค่ามากกว่า เอกสารเหล่านี้ย่อมเป็นประโยชน์ให้ทราบถึงคตินิยมของคนในสมัยที่บันทึกตำนานซึ่งย่อมมีความแตกต่างจากทัศนคติของคนรุ่นปัจจุบันอยู่มาก อันจะเป็นแนวทางที่ทำให้คนรุ่นเราสามารถได้รับแนวคิดเกี่ยวกับ

เรื่องนั้น ๆ ได้บ้างไม่มากนักน้อย สิ่งสำคัญในการใช้เอกสารประเภทนี้อยู่ที่ผู้ศึกษา ที่จะต้องรู้จักแยกแยะข้อเท็จจริงเอาเอง เพราะในขณะที่เอกสารเล่มหนึ่งมีคุณค่าน้อยในเรื่องราวอย่างหนึ่ง เอกสารเล่มเดียวกันอาจมีคุณค่ามากในเรื่องราวประเด็นอื่น ๆ ก็ได้ อย่างไรก็ตามในการใช้เอกสารเพื่อการค้นคว้า ไม่ว่าจะเป็นจารึก หรือ ตำนานพงศาวดาร ผู้อ่านจะต้องประเมินคุณค่าเอกสารเสียก่อนเสมอ

ในบทความนี้จะเสนอรายชื่อเอกสารดั้งเดิมที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งปรากฏเรื่องราวขึ้นในระหว่างต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๑ โดยจะเสนอเอกสารเป็น ๒ กลุ่ม เรียกว่าเอกสารหลัก และเอกสารประกอบ ในหัวข้อทางประวัติศาสตร์ คือ ที่มาและลำดับกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง การปกครองความสัมพันธ์กับ ต่างอาณาจักร เศรษฐกิจ และสังคม ศาสนา ศิลปวิทยา และขนบธรรมเนียมประเพณี

เอกสารหลัก ผู้เขียนหมายถึง เอกสารที่มีคุณค่าเหมาะสมที่จะนำมาเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในหัวข้อต่าง ๆ ได้ โดยให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างชัดเจน มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือ และมี

ความสมบูรณ์กว่าที่ปรากฏในเอกสารอื่น
ตลอดจนให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ๆ
อย่างมีเหตุผลกว่าเอกสารอื่น ๆ ที่มีอยู่ใน
ขณะนี้

เอกสารประกอบ ในที่นี้หมายถึง
เอกสารที่ให้ข้อมูลในเรื่องเดียวกับเอกสาร
หลัก แต่มีคุณสมบัติรองจากเอกสารหลัก
กล่าวคือมีความเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์นั้น ๆ
เพียงเล็กน้อย หรือเป็นเอกสารที่จะช่วยให้
เข้าใจเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวไว้ใน
เอกสารหลักได้ชัดเจนขึ้น หรือข้อมูลใน

เอกสารนั้นเพียงแต่ให้แนวคิดในเหตุการณ์
ทางประวัติศาสตร์ได้บ้าง แต่ไม่มีความ
เหมาะสมพอที่จะเป็นเอกสารหลัก

เอกสารทั้งหมดจะเรียงไว้ตามลำดับ
อักษรของชื่อเรื่อง ระเบียบที่พิมพ์ของเอกสาร
เล่มที่ผู้เขียนนำมาทำดรรชนีไว้ในเครื่องหมาย
วงเล็บ แล้วให้หมายเลขหน้าปรากฏเหตุการณ์
นั้น ๆ เอกสารรายการใดมีคุณสมบัติของเอก
สารหลัก จะใช้เครื่องหมาย * ไว้ข้างหน้าชื่อ
ของเอกสารเพื่อเป็นที่สังเกต และให้รายชื่อของ
เอกสารที่นำมาทำดรรชนีไว้ในตอนท้าย

ประวัติศาสตร์สุโขทัย, ดรรชนี

- สุโขทัย – การปกครอง, สมัยราชวงศ์พระร่วง
- สุโขทัยสมัยแรก : สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ถึงสมัยพระเจ้าลิไทย
 - ชินกาลมาลีปกรณ์ (๒๕๐๑) หน้า ๑๐๐-๑๐๑
 - ตำนานพระธาตุคอกยสุเทพ ใน ประชุมตำนานพระธาตุภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒
(๒๕๑๓) หน้า ๑๔๒-๑๔๔
 - ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (๒๕๑๔) หน้า ๑๕
 - นิทานพระพุทธรูป (๒๕๐๖) หน้า ๔๑-๔๓
 - * ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (๒๕๒๑)
 - จารึกหลักที่ ๑ หน้า ๑๗-๒๖
 - จารึกหลักที่ ๓ หน้า ๖๑-๗๐

จารึกหลักที่ ๔ หน้า ๗๗-๘๓

จารึกหลักที่ ๕ หน้า ๙๒-๙๕

จารึกหลักที่ ๘ หน้า ๑๑๓-๑๑๗

* พงศาวดารโยนก (๒๕๐๔) หน้า ๒๗๑-๒๗๒

เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน ใน นิคมสารคดีปกร (ปีที่ ๗, กรกฎาคม ๒๕๐๖)

หน้า ๓๓

— สุนัขไทยสมัยหลัง : สมัยหลังพระเจ้าลิไทยถึงสมัยพระมหาธรรมราชาบรมपाल

ชินกาลมาลีปกรณ์ (๒๕๐๑) หน้า ๙๗-๙๘

นิทานพระพุทธรูป (๒๕๐๖) หน้า ๕๖-๖๕

* ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยาภาค ๑ (๒๕๑๐) หน้า ๒๗-๒๘

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)

จารึกหลักที่ ๓๘ หน้า ๒๖-๒๘

จารึกหลักที่ ๔๖ หน้า ๗๒-๗๓

จารึกหลักที่ ๔๙ หน้า ๘๓-๘๗

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ (๒๕๑๓)

* จารึกหลักที่ ๙๓ หน้า ๕๔-๕๕

จารึกหลักที่ ๑๐๒ หน้า ๙๘-๑๐๐

จารึกหลักที่ ๑๐๖ หน้า ๑๒๕-๑๒๙

* พงศาวดารโยนก (๒๕๐๔) หน้า ๓๒๘-๓๓๑

* พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ใน คำให้การชาว
กรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวง
ประเสริฐอักษรนิติ์ (๒๕๑๕) หน้า ๔๔๔-๔๔๗

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาก) (๒๕๐๗)

หน้า ๕๐๔-๕๑๒

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (๒๕๐๗)

หน้า ๔-๑๑

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพน (๒๕๑๕)

หน้า ๔-๑๑

พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม (๒๕๐๗)

หน้า ๒๓-๓๐

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (๒๕๐๕) หน้า ๑๐๐-๑๐๖

สุโขทัย

- ความสัมพันธ์กับต่างอาณาจักร, สมัยราชวงศ์พระร่วง

- สุโขทัยกับดินแดนอื่น : มอญ และ จีน

คำให้การชาวกรุงเก่า ใน คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราช

พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (๒๕๑๕) หน้า ๑๘-๒๙

จดหมายเหตุจีนว่าด้วยกรุงสยามแต่โบราณ (๒๕๑๑) หน้า ๑๔

พงศาวดารมอญพม่า ใน ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒ (๒๕๐๖) หน้า ๒๑

เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน ใน นิเทศสารศิลปากร (ปีที่ ๗, กรกฎาคม ๒๕๐๖)

หน้า ๓๔

* เรืองพระร่วงสุโขทัย ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๖ (๒๕๐๓) หน้า ๘๑-๑๐๐

- สุโขทัยกับเมืองแพร่และน่าน

ตำนานพระธาตุแช่แห้งเมืองน่าน ใน ประชุมตำนานพระธาตุภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒ (๒๕๑๓) หน้า ๑๖๗-๑๗๑

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)

* จารึกหลักที่ ๔๕ หน้า ๖๒-๖๗

จารึกหลักที่ ๖๔ หน้า ๑๔๘-๑๕๐

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย (๒๕๒๑)

จารึกหลักที่ ๙ หน้า ๑๒๑-๑๒๒

* พงศาวดารเมืองน่าน ใน ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๔ (๒๕๐๗) หน้า ๔๑๕-๔๒๒

พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ใน คำให้การชาวกรุงเก่า
คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ
อักษรนิติ์ (๒๕๑๕) หน้า ๔๔๔-๔๔๕

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาก) (๒๕๐๗)
หน้า ๕๐๕

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (๒๕๐๗) หน้า ๕
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพน (๒๕๑๕)
หน้า ๔-๕

พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม (๒๕๐๗) หน้า ๒๔
พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (๒๕๐๕) หน้า ๑๐๑

- คู่มือเกี่ยวกับล้านนา

ชินกาลมาลีปกรณ์ (๒๕๐๑) หน้า ๙๘-๙๙, ๑๐๓-๑๐๔

ตำนานพระธาตุถอยสุเทพ ใน ประชุมตำนานพระธาตุภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒
(๒๕๑๓) หน้า ๑๔๔-๑๔๕

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (๒๕๑๔) หน้า ๒๖-๒๙, ๔๓, ๔๕-๔๖

นิทานพระพุทธรูป (๒๕๐๖) หน้า ๕๖-๖๕

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)

จารึกหลักที่ ๖๒ หน้า ๑๓๖-๑๔๒

จารึกหลักที่ ๖๗ หน้า ๒๑๐

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ (๒๕๑๓)

จารึกหลักที่ ๑๐๒ หน้า ๙๘-๙๙

จารึกหลักที่ ๑๐๖ หน้า ๑๒๕-๑๒๙

พงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๑ (๒๕๑๕)
หน้า ๓๒

* พงศาวดารโยนก (๒๕๐๔) หน้า ๒๗๓-๒๗๔, ๒๙๑-๒๙๕, ๓๒๑-๓๒๓,
๓๒๗-๓๓๐, ๓๓๙-๓๔๒

พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ใน คำให้การชาวกรุงเก่า
คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ
อักษรนิติ์ (๒๕๑๕) หน้า ๔๔๕

พิน ๑๕ ราชวงศ์ ใน วารสารแถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี (ปีที่ ๕,
มกราคม ๒๕๑๔) หน้า ๑๐๕-๑๐๖ ; (ปีที่ ๕, พฤษภาคม ๒๕๑๔)
หน้า ๕๒, ๕๔-๕๕

เรื่องราชวงศ์ปกรณัมพงศาวดารลานนาไทย ใน ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่ง
ชาติ เล่ม ๔ (๒๕๐๗) หน้า ๓๘๓, ๓๘๘

- สุโขทัยกับอยุธยา

* ชินกาลมาลีปกรณ์ (๒๕๐๑) หน้า ๑๐๓

นิทานพระพุทธรูป (๒๕๐๖) หน้า ๕๖-๕๘

ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยาภาค ๑ (๒๕๑๐) หน้า ๒๘

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)

จารึกหลักที่ ๔๐ หน้า ๔๒-๔๖

จารึกหลักที่ ๔๕ หน้า ๘๕

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ (๒๕๑๓)

จารึกหลักที่ ๔๐ พิเศษ หน้า ๑-๔

* พงศาวดารโยนก (๒๕๐๔) หน้า ๓๒๐-๓๒๙

* พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ใน คำให้การชาวกรุงเก่า
คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวง
ประเสริฐอักษรนิติ์ (๒๕๑๕) หน้า ๔๔๓-๔๔๗

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาก) (๒๕๐๗)
หน้า ๕๐๓-๕๑๒

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (๒๕๐๗) หน้า ๓-๑๑

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์วัดเชตุพน (๒๕๑๕)
หน้า ๓-๑๑

พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม (๒๕๐๗) หน้า ๒๓-๓๐
ประชุมพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (๒๕๐๕) หน้า ๑๐๐-๑๐๖

สุโขทัย - ที่มาและลำดับกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง

- ที่มา

คำให้การชาวกรุงเก่า ใน คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราช
พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (๒๕๑๕) หน้า ๑๑-๑๗
จุลยุทธการวงศ์ความเรียง ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๖ (๒๕๐๓) หน้า ๔๕-๕๙
ชินกาลมาลีปกรณ์ (๒๕๐๑) หน้า ๑๐๐

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)

จารึกหลักที่ ๔๕ หน้า ๖๒

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (๒๕๒๑)

จารึกหลักที่ ๒ หน้า ๓๖-๓๘

พงศาวดารเหนือ ใน พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (ฉบับหลวงประเสริฐฯ
และฉบับกรมพระปรมานุชิตฯ) และพงศาวดารเหนือฉบับพระวิเชียร
ปรีชา (น้อย) เล่ม ๒ (๒๕๐๔) หน้า ๒๓๖-๓๒๘

พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม (๒๕๐๗) หน้า ๔-๖
เรื่องพระร่วงสุโขทัย ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๖ (๒๕๐๓)
หน้า ๘๔-๙๐

- ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง

จดหมายเหตุจีนว่าด้วยกรุงสยามแต่โบราณ (๒๕๑๑) หน้า ๑๔

* ชินกาลมาลีปกรณ์ (๒๕๑๐) หน้า ๑๐๓

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (๒๕๑๔) หน้า ๔๕-๔๖

* ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยาภาค ๑ (๒๕๑๐) หน้า ๒๗

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)

- จารึกหลักที่ ๓๘ หน้า ๒๖
 จารึกหลักที่ ๔๕ หน้า ๖๒
 จารึกหลักที่ ๔๖ หน้า ๗๑
 * ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ (๒๕๑๓)
 จารึกหลักที่ ๙๓ หน้า ๔๒
 จารึกหลักที่ ๑๐๒ หน้า ๙๙-๑๐๐
 จารึกหลักที่ ๑๐๖ หน้า ๑๒๖
 * ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย (๒๕๒๑)
 จารึกหลักที่ ๑ หน้า ๑๗-๑๘
 จารึกหลักที่ ๔ หน้า ๗๗
 จารึกหลักที่ ๕ หน้า ๙๔-๙๕
 * พงศาวดารโยนก (๒๕๐๔) หน้า ๓๓๙-๓๔๓
 * พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ใน คำให้การชาว
 กรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับ
 หลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (๒๕๑๕) หน้า ๔๔๔-๔๔๗
 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาก) (๒๕๐๗) หน้า
 ๕๐๕-๕๑๒
 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (๒๕๐๗) หน้า ๔-๑๑
 พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพน (๒๕๑๕)
 ๔-๑๑
 พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม (๒๕๐๗) หน้า ๒๓-๓๐
 พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา (๒๕๐๕) หน้า ๑๐๐-๑๐๖
 * ฝน ๑๕ ราชวงศ์ใน วารสาร แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี (ปีที่ ๕,
 พฤษภาคม ๒๕๑๔) หน้า ๕๔-๕๖; (ปีที่ ๕, กันยายน ๒๕๑๔) หน้า ๗๘
 เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน ใน นิคมสาร ศิลปากร (ปีที่ ๗, กรกฎาคม ๒๕๐๖)
 หน้า ๓๕

สุโขทัย – ศาสนา ศิลปวิทยา และขนบธรรมเนียมประเพณีสมัยราชวงศ์พระร่วง

– ขนบธรรมเนียมประเพณี

นางนพมาศหรือตำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ (๒๕๑๓) หน้า ๑-๑๕๙

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)

จารึกหลักที่ ๓๖ หน้า ๒๑

* จารึกหลักที่ ๔๕ หน้า ๖๒-๖๗

จารึกหลักที่ ๔๖ หน้า ๗๓

จารึกหลักที่ ๔๙ หน้า ๘๓-๘๗

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ (๒๕๑๓)

จารึกหลักที่ ๙๐ หน้า ๓๐

จารึกหลักที่ ๙๓ หน้า ๔๒-๕๖

จารึกหลักที่ ๙๕ หน้า ๖๑-๖๓

จารึกหลักที่ ๑๐๒ หน้า ๙๗-๑๐๐

จารึกหลักที่ ๑๐๖ หน้า ๑๒๕-๑๓๐

จารึกหลักที่ ๑๓๐ หน้า ๒๖๗

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย (๒๕๒๑)

* จารึกหลักที่ ๑ หน้า ๑๘-๒๑

จารึกหลักที่ ๔ หน้า ๗๘-๘๑

จารึกหลักที่ ๑๓ หน้า ๑๔๕-๑๔๖

จารึกหลักที่ ๑๔ หน้า ๑๔๙-๑๕๓

จารึกหลักที่ ๑๕ หน้า ๑๕๖-๑๖๒

– ความเป็นไปทางพุทธศาสนา

ชินกาลมาลีปกรณ์ (๒๕๐๑) หน้า ๙๘-๙๙

ตำนานมูลศาสนา (๒๔๘๒) หน้า ๒๒๖-๒๔๒

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย (๒๕๒๑)

จารึกหลักที่ ๑ หน้า ๑๘-๒๒

จารึกหลักที่ ๔ หน้า ๘๐-๘๓

จารึกหลักที่ ๕ หน้า ๙๔-๙๗

จารึกหลักที่ ๖ หน้า ๑๐๑-๑๐๔

จารึกหลักที่ ๙ หน้า ๑๒๑-๑๒๖

- ความรุ่งเรืองทางด้านศิลปวิทยา

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ (๒๕๑๓)

จารึกหลักที่ ๙๓ หน้า ๔๗-๕๖

* ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย (๒๕๒๑)

จารึกหลักที่ ๑ หน้า ๒๐-๒๖

จารึกหลักที่ ๓ หน้า ๖๑-๗๐

จารึกหลักที่ ๔ หน้า ๗๗-๘๑

จารึกหลักที่ ๕ หน้า ๙๒

จารึกหลักที่ ๗ หน้า ๑๐๖-๑๐๙

จารึกหลักที่ ๘ หน้า ๑๑๓-๑๑๗

จารึกหลักที่ ๑๒ หน้า ๑๔๑-๑๔๒

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๕ (๒๕๑๔) หน้า ๑-๑๓๐

สุโขทัย - เศรษฐกิจและสังคม, สมัยราชวงศ์พระร่วง

- สภาพทางเศรษฐกิจ

จดหมายเหตุจีนว่าด้วยกรุงสยามแต่โบราณ (๒๕๑๑) หน้า ๑๑-๑๔

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย (๒๕๒๑)

๙๙

- * จารึกหลักที่ ๑ หน้า ๑๗-๒๔
- จารึกหลักที่ ๓ หน้า ๖๘-๗๐
- จารึกหลักที่ ๑๓ หน้า ๑๔๕-๑๔๖

เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน ใน นิติสารศิลปากร (ปีที่ ๗, กรกฎาคม ๒๕๐๖)
หน้า ๓๑-๓๖

- สภาพทางสังคม

- * ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (๒๕๐๘)
 - จารึกหลักที่ ๔๘ หน้า ๘๓-๘๖
- ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย (๒๕๒๑)
 - * จารึกหลักที่ ๑ หน้า ๑๗-๒๔
 - จารึกหลักที่ ๓ หน้า ๖๘-๗๐
 - จารึกหลักที่ ๕ หน้า ๙๒

บรรณานุกรม

“คำให้การชาวกรุงเก่า.” ใน คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงสาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, หน้า ๑-๖๑
พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

“จดหมายเหตุจีนว่าด้วยกรุงสยามแต่โบราณ.” ใน ประชุมพงสาวดารภาคที่ ๕ แปลโดย พระเจนจันทรอักษร (สุกิจ ตันตาทาศ) ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๔, หน้า ๓๗-๑๑๑. พระนคร : องค์การคำคุณุสสา, ๒๕๐๖.

“จุลยุทธการวงศ์ความเรียง.” ใน ประชุมพงสาวดารภาคที่ ๖๖. หน้า ๔๑-๘๓ พระนคร : โรงพิมพ์เดลิแมต์, ๒๔๘๐. (พิมพ์ในงานประชุมเพลิงศพ นางละม่อม เกรษฐบุตร วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐).

หินลาดมาลีปกรณ์. แปลจากต้นฉบับภาษาบาลีของรัตนปัญญาเถระ โดย แสง มนวิฑูร
พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๑ (จัดพิมพ์เนื่องในการบูรณะโบราณสถานอำเภอ
เชียงแสน จังหวัดเชียงราย)

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์
สำนักนายกรัฐมนตรี. พระนคร, ๒๕๑๔.

ตำนานมูลศาสนา. เรียบเรียงโดย พระพุทธพุกาม และพระพุทธญาณ. พระนคร :
โรงพิมพ์ชัยศรี, ๒๔๘๐ (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานประชุมเพลิงศพคุณหญิง
ทรงพลภาพ (ขุน พลธร) วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๒)

นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔ พระนคร : ศิลปาบรรณาการ,
๒๕๑๓.

นิทานพระพุทธลีลึงค์. แปลจากต้นฉบับภาษาบาลีของพระโพธิธรรมาจารย์ โดย แสง มนวิฑูร.
พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๐๖. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในเทศกาลสงกรานต์)

ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ๑. จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทาง
ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. พระนคร, ๒๕๑๐.

ประชุมตำนานพระธาตุภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒. ธนบุรี : โรงพิมพ์เจริญสิน, ๒๕๑๓.
(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางเอิบ อุมาริรมย์ วันที่ ๑๓ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๕๑๓)

ประชุมพงสาวดารภาคที่ ๖๑. พระนคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๕. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ นางสมาน ทะเบียนกิจ (น้อม สัจจะเวทะ) วันที่ ๒๐
มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕)

ประชุมพงสาวดารภาคที่ ๖๖ พระนคร : โรงพิมพ์เคลิเมนต์, ๒๕๘๐ (พิมพ์ในงานประชุม
เพลิงศพ นางละม่อม เศรษฐบุตร วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๘๐)

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑. จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓. จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. พระนคร, ๒๕๐๘.

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔. จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี. พระนคร, ๒๕๑๓.

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๕. จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี. พระนคร ๒๕๑๔.

“พงศาวดารมอญพม่า.” ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑ ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒ พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๖.

“พงศาวดารเมืองน่าน.” ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๐ ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ. เล่ม ๔, หน้า ๔๐๕-๕๔๒ พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๗.

พงศาวดารโยนก เรียบเรียงโดย พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) พิมพ์ครั้งที่ ๔ พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๐๔.

“พงศาวดารเหนือ” เรียบเรียงโดยพระวิเชียรปรีชา (น้อย) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา (ฉบับหลวงประเสริฐฯและฉบับกรมพระปรมาภิไธย) และพงศาวดารเหนือฉบับพระวิเชียรปรีชา (น้อย) เล่ม ๒, หน้า ๓๑๖-๔๐๖ พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๔.

“พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ.” ในคำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงหาวัด และพระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ, หน้า ๔๔๑-๔๖๔ พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

“พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด).” ใน พระราชพงศาวดาร
กรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด).
พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

“พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ใน “พระราชพงศาวดารกรุง
ศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด) พระ
นคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน พิมพ์
ครั้งที่ ๔ พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕

พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม. ตรวจสอบและทำเชิง
อรรถโดย ทวี อมาตยกุล พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๐๗.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา คำอธิบายประกอบโดยสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพ พิมพ์ครั้งที่ ๖ พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๑. (พิมพ์ในงาน
บรรจุศพนายไต้ล้ง พรประภา พ.ศ. ๒๕๑๑)

“^๕พิน ๑๕ ราชวงศ์” นำเสนอโดย นันทิขัย กระแสสินธุ์ ประวัติศาสตร์เอกสารโบราณ
คดี แดงงานรายคาบ ๔ เดือน ปีที่ ๕ (ม.ก., ๒๕๑๔), ๘๓-๑๑๐ ;
(พ.ก. ๒๕๑๔), ๔๑-๕๗, (ก.ย., ๒๕๑๔), ๗๓-๘๔.

“เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน.” แปลโดย เฉลิม ยวบุญเกิด ศิลปากร ปีที่ ๗
(ก.ก., ๒๕๐๖), ๓๑-๔๒; (ก.ย. ๒๕๐๖), ๕๐-๖๕.

“เรื่องราววงศ์ปกรณ พงศาวดารล้านนาไทย” ใน ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๐ ประชุม
พงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๔ หน้า ๓๓๔-๔๐๔. พระนคร :
ก้าว หน้า, ๒๕๐๗.